

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201308221318>

Author(s):	Pesonen, Pertti; Raunio, Tapio
Title:	Päätelmiä europarlamenttivaaleista
Main work:	Suomen europarlamenttivaalit
Editor(s):	Pesonen, Pertti
Year:	2000
Pages:	188-199
ISBN:	951-44-5598-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Political science
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201308221318

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

8 PÄÄTELMIÄ EUROPARLAMENTTIVAALEISTA

Pertti Pesonen ja Tapio Raunio

Suomen kahdet EP-vaalit

Suomen kansa on saanut kahdesti suoraan vaikuttaa Euroopan parlamentin kokoonpanoon. Erityisen mittavaa ei kansan vallankäyttö ole ollut, kun Euroopan parlamentin 626:n jäsenen joukkoon valittiin ainoastaan 16 suomalaista ja kun äänestäjät samalla mielsivät Suomen EP-vaalit pikemminkin osaksi kotimaan kuin Euroopan unionin politiikkaa.

Vuosien 1996 ja 1999 europarlamenttivaalit eivät olleet aivan vertailukelpoiset keskenään. Ensimmäisiin vaaleihin liittyi sellaista uuden toimintakentän kiinnostavuutta, joka oli jo vuonna 1999 väljähtynyt vähemmän innostavaksi rutiiniksi. Ja toiseksi nämä vaalit pantiin toimeen hyvin erilaisissa tilanteissa. Vuoden 1996 EP-vaalit kytkettiin kunnallisvaaleihin, kun taas toiset EP-vaalit toteutettiin erillisinä mutta sellaisella hetkellä, jolloin ne jäivät sekä edeltäneiden eduskuntavaalien että lähestyneiden presidentinvaalien varjoon. Samanaikaisuus helpotti vuonna 1996 vaalihallintoa ja puolueetkin hyödynsivät sitä vaalityössään, esimerkiksi keskusta käytti yhtä ja samaa kampanjajulistetta molemmissa vaaleissa. Siinä yhteydessä toteutui eurooppalaisittain siedettävä äänestysosanotto. Toisella kerralla valitsijat osoittivat ‘shokeeraavan’ vähäistä halua käydä äänestämässä eivätkä puolueetkaan sanottavasti panostaneet vuoden 1999 EP-vaaleihin.

Europarlamenttivaalien tarkastelun pohjaksi on hyvä muistaa, etteivät niiden toteutus tai niissä äänestäminen monilta olennaisilta osiltaan poikenneet muista Suomen yleisistä vaaleista. Annetut äänet jakaantuivat kummallakin kerralla eri puolueiden kesken tavalla, joka kyllä oikeuttaa puhumaan vaalien menestyjistä ja häviäjistä, mutta joka kuitenkin samalla osoittaa puoluejärjestelmän pysyvyyttä ja vaalitulosten yleistä ennustettavuutta. Tuttuja piirteitä ilmeni myös eri äänestäjäryhmien keskinäisissä vertailuissa. Vaaliosanoton erittelyssä tämä merkitsi muunmuassa nuorten keskimäärää alemmaa äänestysosanottoa ja naisten miehiä korkeampaa äänestysprosenttia.

EP-vaalien suurin poikkeavuus totutusta äänestyskäyttäytymisestä oli vuoden 1999 vaalien ennätysmäisen laimea osanotto. Tähän oli monia syitä. Äänestämättä jättäneiden omista selityksistä hahmottui neljä yleistä äänestämättömyyden syytä: halu protestoida, valinnan vaikeus, hankalat ulkoiset olosuhteet ja kiinnostuksen puuttuminen. Koska vastaavanlaisia perusteluja on tullut esiin ennenkin, tässä on olennaista, mitkä syyt vähensivät osanottoa erityisen paljon juuri EP-vaaleissa.

Suurelta osin syyt liittyvät Euroopan parlamentin vierauteen ja sen jotensakin kepeänä pidettyyn poliittiseen painoarvoon. Suomalaisilla oli hatarat tiedot Euroopan parlamentista eikä se heitä sanottavasti kiinnostanutkaan. Se oli jäänyt etäiseksi ja osaltaan kansalaisia myös vieroittivat julkisuudessa käydyt keskustelut parlamentin jäsenten suurista kulukorvauksista ja muista eduista. Samalla äänestysmotivaatiota vähensi se seikka, ettei Euroopan parlamenttia pidetty kansalaisen kannalta yhtä tärkeänä kuin omaa eduskuntaa eikä varsinkaan europarlamentin jäsenten valintaa pidetty yhtä tärkeänä kuin oman eduskunnan vaaleja. Kun äänestämistä EP-vaaleissa ei totuttuun tapaan koettu kansalaisen velvollisuudeksi, siitä oli myös helppo luopua.

Muihin europarlamenttivaalien ominaispiirteisiin kuului niiden ehdokaskeskisyys. Vaalikampanjointi, myös kampanjoinnin rahoitus, jäi suureksi osaksi yksittäisten ehdokkaiden huoleksi, ja äänestäjät mielsivät edustajaehdokkaan valinnan tärkeämmäksi

EP-vaaleissa kuin eduskuntavaaleissa. Annetut äänet myös huomattavassa määrin keskittyivät valituksi tulleille ehdokkaille. Eduskunta reagoi EP-vaalien erityisluonteeseen muunmuassa myöntämällä vaalikampanjointia varten erityisen EU-tiedotusrahan, mutta siitä ei paljon riittänyt ehdokkaiden tarpeisiin. Valituksi tulleiden europarlamentaarikkojen keskimääräiset kampanjointikulut olivat vuonna 1996 noin 224 000 markkaa ja vuonna 1999 noin 400 000 markkaa, siis huomattavasti isommat kuin vuonna 1999 valittujen kansanedustajien keskimääräinen kampanjabudjetti, joka oli 130 000 markkaa (Venho 1999, 16).

Voimavarojen vähäisyys oli vain yksi puolueiden monista erityisongelmista. Hyvin merkittävä oli myös tarve varjella puolueen kannatuksen yhtenäisyyttä uuden poliittisen ulottuvuuden, suhtautumisen Euroopan unioniin, tultua jakamaan valitsijoiden mielipiteitä. Tämä ei ollut suuri ongelma kokoomukselle tai rkp:lle, mutta erittäin paha pulma Suomen keskustalle ja vasemmistoliitolle sekä myös vihreille. Ehdokaspainotteisuus ja tietynlainen taustalle vetäytyminen auttoivat puolueita välttämään kannattajakuntansa hajoamista.

Tähän liittyvä keino kannattajakuntien koossapitämiseksi oli väistellä yksityiskohtia ja kirjata puolueen tavoitteet vain yleisellä ja ylimalkaisella tasolla. Vuonna 1996 puolueet esittivät vuoden 1994 kansanäänestyksen pohjalta hieman täsmällisempiä linjauksia kuin ne esittivät eduskuntavaalien uuvuttamina vuonna 1999. Mitään varsinaisia vaihtoehtoja eivät äänestäjille tarjonneet muut kuin pienet EU-vastaiset puolueet ja ryhmittymät. Niiltä kuitenkin puuttui näkyvyys eikä niiden sanomalla ollut kaikupohjaa. Suurten puolueiden asettamilla yksittäisillä ehdokkailla oli kyllä keskenään erilaisia kannanottoja, vaikka ani harvat niiden ehdokkaat julistautuivat tiukoiksi federalisteiksi tai jyrkiksi EU:n vastustajiksi. Monet valitsijat puolestaan pitivät ehdokkaansa 'edustavuutta' tärkeämpänä kuin hänen EU-tavoitteitaan.

Suomeen oli juurtunut jatkuvuutta yleisessä suhtautumisessa Euroopan unioniin, sillä lokakuun 1994 EU-kansanäänestyksessä esiin tulleet asenteet unionia kohtaan heijastuivat äänestäjien

tekemiin valintoihin molemmissa vaaleissa. Jatkuvuutta ilmeni sekä alueellisesti että eri puolueiden välisenä, minkä lisäksi eri puolueiden kannattajien ja myös EP-vaaliehdokkaiden välistä erimielisyyttä säilyi joidenkin puolueiden sisällä vuodesta toiseen. Puolueiden kannat vaihtuivat vuoteen 1999 mennessä enemmänkin kuin valitsijain mielipiteet.

Äänestysosanoton romahtamista kesäkuussa 1999 on myös pidetty osoituksena suomalaisten vaaliväsymyksestä. Sellaistakin todella ilmeni, mutta vaaliväsymys näytti vaivaavan valitsijoita vähemmän kuin puolueita.

Etäinen edustuslaitos

Kansalaisten suhtautuminen Euroopan parlamenttiin riippuu olennaisesti siitä, kuinka he suhtautuvat koko Euroopan unioniin. Kansalaiset eivät useinkaan osaa eritellä EU:n eri toimielimiä, vaan pitävät unionia yhtenä, rakenteiltaan yhtenäisenä toimijana. Rinnastus omaan kansalliseen parlamenttiin voi saada heidät samalla otaksumaan, että unionin parlamentti on tärkeämpi poliittinen toimija kuin se on todellisuudessa.

Kansalliset teemat ovat yleisesti hallinneet EP-vaaleja edeltäneitä vaalikeskusteluja Euroopan unionin vanhoissa jäsenmaissa. Puolueet eivät ole niissäkään nostaneet esille varsinaisia Eurooppateemoja, vaan ovat keskittyneet kansallisesti ajankohtaisiin aiheisiin, esimerkiksi oman maansa hallituksen arvostelemiseen. Tällaisen painotuksen ovat ensisijaisesti aiheuttaneet yllä mainitut EU-kysymyksiin liittyvät puolueiden sisäiset erimielisyydet. Vaalimenestystä janoavien puolueiden turvallisin strategia on pyrkiä välttelemään keskustelua integraatiosta ja muusta EU-politiikasta. (Hix 1999, Marks & Wilson 1999)

Useimmissa jäsenvaltioissa valtapuolueiden EU-linjaukset ovat paitsi laveasti muotoiltuja myös toistensa kaltaisia. Esimerkiksi Alankomaiden, Belgian, Espanjan, Irlannin, Italian tai Saksan valitsijat tuskin pystyvät erottamaan kansallisia puoleitaan

toisistaan, kun keskustelu koskee EU-asioita. Vuonna 1994 tehdyn laajan tutkimuksen mukaan ei edes EP-vaalien ehdokkailla ollut yhteistä käsitystä oman puolueensa kannanotoista. Puolueiden laveat integraatiolinjaukset heijastavatkin usein niiden sisäistä hajanaisuutta EU-kysymyksissä. (van der Brug & van der Eijk 1999) Merkittäviä unionin vallan kaventamista tavoittelevia puolueita oli vuonna 1999 äänestäjille tarjolla ainoastaan Ranskassa ja Tanskassa.

Myös ylikansallisella tasolla ovat kolmen varsinaisen Euroopan tason puolueen, nimittäin Euroopan sosialidemokraattisen puolueen (PSE), Euroopan kansanpuolueen (PPE) ja Euroopan liberaali- ja demokraattipuolueen (ELDR), ynnä enenevässä määrin myös Euroopan vihreiden puolueiden federaation (EFGP), tavoitteet kutakuinkin yhteneväisiä. (Hix 1999, Raunio 1998b) Niillä todella on omat yleisluonteiset ohjelmansa, mutta kansalliset puolueet eivät ole hevin halukkaita julkistamaan niiden ohjelmia.

Kun lisäksi useimpien maiden tiedotusvälineet kiinnittävät suhteellisen vähän huomiota Euroopan parlamentin työhön, europarlamenttivaalien poliittiset tavoitteet ovat mainituista syistä jääneet valitsijoille epäselviksi.

Puolueiden poliittisten kantojen lähentymiselle on sekä kansallisia että Euroopan taseisia selityksiä. Poliittisten ideologioiden merkitys on alkanut ehtyä ja kansallisten puolueiden liikkumavara on supistunut taloudellisen ja poliittisen globalisaation edetessä. Vaikka Suomen sateenkaarihallitus on jonkinlainen ääritapaus, useimpien muidenkin EU-maiden enemmistöhallitukset ovat koalitioita, ja yhteistyö tai pyrkimys yhteistyöhön on hionut pois terävimmät särmät puolueiden ohjelmista. Peter Mair (1997) onkin todennut, että lähes kaikki eurooppalaiset puolueet ovat nykyään ohjelmiensa puolesta hallituskelpoisia.

EU:n päätöksentekoon puolestaan liittyy se, että parlamentin vaikutusvalta on sidoksissa sen kykyyn saada komissio ja neuvosto hyväksymään parlamentin tekemät lainsäädännölliset muutosesitykset. Hyväksyttäviä esityksiä ei synny ilman yhteistyötä, kun parlamentin suurimmallakin puolueryhmällä on vain runsas

kolmasosa sen paikoista. Kun parlamentin enemmistö on konservatiiveja, mutta neuvostossa enemmistö on sosiaalidemokraatteja, parlamentin pitää osata varsinkin yhteispäätösmenettelyssä muokata kantojaan neuvostolle kelpaaviksi.

Kansanedustuslaitokselle on kiusallista, jos se on valitsijoilleen niin vieras, että he eivät esimerkiksi tiedä mitään sen asemasta ja toiminnasta, puhumattakaan sen olemassaolosta. Euroopan parlamentin osalta tilanne on huolestuttava. Niedermayer ja Sinnott arvioivat vuonna 1995, että korkeintaan joka kolmannella EU-maiden kansalaisella on edes alkeellinen käsitys parlamentin asemasta. Yleensä EU-kansalaiset kuitenkin arvioivat Euroopan parlamenttia ikään kuin se olisi vaikutusvallaltaan heidän kansallisen parlamenttinsa veroinen. (Niedermayer & Sinnott 1995, Blondel ym. 1998, Hofrichter & Klein 1993, Raunio & Wiberg 1996)

Kun kesällä 1994 kyseltiin haastattelututkimuksessa asioita, joista kansalaiset joko pitivät tai eivät pitäneet Euroopan parlamentissa, niin 39 prosentilla ei ollut siitä mitään mielikuvaa. 23 % löysi siitä vain kielteisiä ja 11 % vain myönteisiä asioita, 27 % nimesi molempia. Myönteisiksi puoliksi koettiin konsensuksen rakentaminen ja demokraattisuus, kun taas kielteisiä puolia olivat vähäinen valta, tehottomuus, salamyhkäisyys, kalleus, byrokraattisuus, oman maan vähäiset vaikutusmahdollisuudet sekä sellaiset europarlamentaarikkojen ominaisuudet kuten motivaation puute, helppo elämä, etäisyys ja korkeat palkat. (Blondel ym. 1998, 120–131)

Poliittisen instituution hyväksyttävyyttä määrittävät paitsi sen tunnettuus myös sen saama kannatus, jonka aste tosin saattaa vaihdella aina kulloisenkin tilanteen mukaan. Kannatuksen määrää voi karkeasti arvioida äänestysprosentista ja sitä voidaan mitata mielipidetutkimuksin. Kun haastattelututkimuksissa kysytään, kuinka paljon valtaa Euroopan parlamentilla tulisi olla tai kuinka hyvin se on selviytynyt tehtävistään, ongelmana on vastaajien tietämättömyys. Koska useimmat haastateltavat eivät erota unionin eri toimielimiä toisistaan, vaan näkevät koko unionikoneiston

yhtenä toimijana, myös parlamentin hyväksyttävyyttä pitää suhteuttaa koko unionin kannatukseen. Vastaavasti kielteiset (tai myönteiset) mielikuvat parlamentista perustavat ensisijaisesti valitsijoiden mielikuvien koko unionista.

Ollakseen uskottava parlamentti tarvitsee kansalaisten tuen. Ilman äänestäjiä se ei voi väittää nauttivansa EU-kansalaisten suosiota ja edustavansa heitä unionin päätöksenteossa. Ääniä se on saanutkin, mutta ei niin paljon kuin annetaan kansallisissa vaaleissa. Europarlamenttivaalien varsinaiset poliittiset seurauksetkin näkyvät EU:n jäsenvaltioissa. Niin kuin edellä (luvussa 1) esitettiin, Eurooppa-kysymykset ovat toisinaan johtaneet kansallisten puolueiden jakaantumiseen, yhdistymiseen tai uusien puolueiden perustamiseen sekä myös tarjonneet tietynlaisen harjoituskentän kansallista politiikkaa varten.

Euroopan parlamentti pysyy kansalaisille vieraana, kun Euroopan yhdentyminen ja unionin jäsenyys eivät konkretisoidu heidän arkielämässään. EU:n toimivallan lisääntymisestä huolimatta monilla ei ole tietoja eikä mielipidettä unioniin liittyvistä asioista. Aina kun ollaan tällaisessa tilanteessa, arvioinnin kohteena olevat mielipiteet ovat vaikeasti selvitettävissä. Vähäisistä tiedoista ja mielipiteiden ailahtelevuudesta kertoo sekin, että mielipidekyselyjen vastauksiin voidaan vaikuttaa varsin pienillä kysymysten sanamuodon muunteluilla tai esittämällä haastattelukysymysten yhteydessä myönteistä tai kielteistä informaatiota. (Saris 1997) Aina 1960-luvulta näihin päiviin asti mitattua kansalaismielipidettä on kuvattu sanoilla ”salliva” tai ”passiivinen” konsensus. (Lindberg & Scheingold 1970, Niedermayer & Sinnott 1995)

Ylikansallisissa vaaleissa ei esiinny yhtä voimakasta osallistumiseen velvoittavaa normipainetta kuin kansallisissa vaaleissa. Onkin todennäköistä, että äänestysosallistuminen jää Euroopan unionin jäsenmaissa laimeaksi myös vuonna 2004 toimitettavissa europarlamenttivaaleissa. Tähän on lisäksi kaksi merkittävää rakenteellista syytä.

Ensinnäkin kansalaisten on hankala ymmärtää unionin eri instituutioiden merkitystä ja toimenkuvaa. EU:n päätöksenteko-

järjestelmään ei ole parlamentaarinen eikä sellaiseksi muutu seuraavankaan hallitusten välisen konferenssin jälkeen. Hallitseva piirre on edelleen konsensuksen rakentaminen unionin jäsenvaltioiden kesken. EU:n politiikan suuntaviivat luodaan Eurooppa-neuvostossa, joka hallitusten välisenä konferenssina kokoontuessaan myös vastaa perustamissopimusten muutoksista, eikä se voi tehdä muita kuin yksimielisiä päätöksiä. EU:n neuvosto, jonka muodostavat jäsenvaltioiden hallitusten edustajat, on puolestaan unionin tärkein lainsäädäntöelin ja myös siinä tavoitellaan käytännössä mahdollisimman laajaa konsensusta. Komissio on kollegiaalinen toimielin eikä senkään kokoonpano ole varsinaisesti riippuvainen europarlamenttivaalien tuloksesta. Näinollen EP-vaalien äänestäjät eivät oikeastaan tiedä, miten heidän edustajansa voivat vaikuttaa unionin politiikkaan.

Toinen ja vähintään yhtä tärkeä osallistumismotiivin vähentäjä on vallan jakautuminen unionin ja jäsenvaltioiden kesken. Unionin budjetti on vuoteen 2006 asti korkeintaan 1,27 prosenttia jäsenvaltioiden yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta.¹ Vaikka unionin vaikutus ulottuu myös sellaisille politiikan sektoreille, joilla sillä ei ole varsinaista toimivaltaa, kallistuu unionin ja jäsenvaltioiden valtatasapaino – talous- ja rahaliitosta huolimatta – edelleen jäsenvaltioiden eduksi. Liittovaltioissa ovat liittovaltiotason vaalit yleensä osavaltioiden vaaleja merkittävämpiä (Australia, Belgia, Itävalta, Kanada, Yhdysvallat) tai ne koetaan yhtä tärkeiksi (Saksa, Sveitsi). (Hix 1998) Euroopan unioni kuitenkin on nyt ja lähitulevaisuudessa kansalaisten ja puolueiden näkökulmasta toissijainen toiminta-areena. Puolueiden ja joukko- viestimien päähuomio kohdistuu jäsenvaltioiden politiikkaan.

Euroopan unioni itse harjoittaa jäsenvaltioissaan ja myös muissa maissa omaa tiedotustoimintaa. Valitsijat kuitenkin saavat lähes kaiken tietonsa unionin asioista kansallisilta toimijoilta:

¹ Suomen valtion vuoden 1999 tulo- ja menoarvion loppusumma oli 188,5 mrd markkaa eli 32 mrd euroa, koko Euroopan unionin tulot varainhoitovuonna 1998 olivat 84,5 mrd euroa.

kotimaansa tiedotusvälineiltä, hallitukselta, puolueilta ja kansanedustajilta. Internetin lisääntyneestä käytöstä huolimatta vain pieni murto-osa äänioikeutetuista hakee itse aktiivisesti tietoa suoraan unionitason instituutioilta tai medialta, ja ainoastaan erittäin pieni vähemmistö valitsijoista on suorassa yhteydessä unionin toimielimiin. Myös suomalaiset viestimet saavat olennaisen osan EU-tietoudestaan kotimaan poliitikoilta ja virkamiehiltä. Euroopan parlamentin tunnetuksi tekeminen ja hyväksyttävyyttä siis riippuvat pitkälti siitä, kuinka oman maan poliitikot ja tiedotusvälineet toimivat.

Suomen kansa ja Euroopan parlamentti

Suomalaisten suhtautumista Euroopan unioniin on vuosien mittaan kartoitettu monissa yhteyksissä. Kun EVA selvitti mielipiteitä EU:n päätöksenteosta syys–lokakuussa 1998, joka toinen suomalainen katsoi sen tapahtuvan liikaa suurten jäsenmaiden ehdoilla, suuri enemmistö piti sitä turhan pikkutarkkana sekä monimutkaisena ja vaikeaselkoisena, ja enemmistö halusi torjua pienten jäsenvaltioiden aseman heikentämisen päätöksenteossa. Tulevaisuuden kannalta kiinnostavaa oli, että enemmistön mielestä EU-päätöksenteko jossain määrin syventää myös omassa maassamme päättäjien ja kansalaisten välistä kuilua ja että suomalaiset päättäjät vetoavat liikaa unioniin peitelläkseen omia virheitään. (EVA 1998)

Hieman useammat suomalaiset arvelivat vielä syksyllä 1996 kuin syksyllä 1999, että europarlamenttivaalien merkitys kasvaa tulevaisuudessa (luku 4, s. 95). Toisten EP-vaaliemme kokemukset eivät siis voimistaneet parlamenttiin kohdistuvia odotuksia.

Tuntuu kuitenkin perustellulta olettaa, että parlamentin tuntemus oli maassamme lisääntynyt kesän 1999 jälkeen, kun EP-vaalit oli juuri käyty ja oli Suomen vuoro hoitaa EU:n puheenjohtajuus. EVA:n syksyllä 1998 ja syksyllä 1999 tekemien kyselyjen vastausjakaumien vertailu ei kuitenkaan oikeuta tekemään

sellaista päätelmää. Suomalaisten kiinnostus EU-jäsenyyteen liittyviä asioita kohtaan ei näet lisääntynyt lainkaan vuoden aikana ja samanlainen enemmistö kuin ennenkin sanoi tuntevansa vain huonosti EU-asioita. Ennallaan pysynyt 20 prosentin vähemmistö myös toivoi Suomen eroavan EU:sta. Niiden osuus, joiden mielestä “maamme EU-jäsenyyteen liittyvistä asioista on jokaisen saatavilla riittävästi luotettavaa tietoa” on ollut vuodesta 1992 lähtien joka syksy hieman suurempi kuin vuotta aiemmin, mutta ei vaalityö ole tässäkään kehityksessä näyttäytynyt erityisenä tietolähteenä, sillä tiedonsaantiin tyytyväisten suomalaisten osuus kasvoi vähiten juuri vaalivuosina 1996 ja 1999. (EVA 1999, 19)

Yleisesti kevyehköä suhtautumista Euroopan parlamenttiin osoittaa sekin, että Elinkeinoelämän valtuuskunta itse ei vuoden 1999 vaaleja seurannessa selvityksessään kiinnittänyt juuri lainkaan huomiota europarlamenttivaalien kokemuksiin ja mahdollisiin vaikutuksiin. (EVA 1999)

Kuudennen kerran Euroopan parlamentti valittaneen kesäkuussa 2004, joskin kevään 2000 aikana harkittiin myös jäsenvaltioiden yhteisen vaalipäivän vetämistä toukokuulle 2004. Hallitusten välinen konferenssi joutuu päättämään unionin nykyisille jäsenvaltioille kuuluvien parlamenttipaikkojen vähentämisestä. Suomen hallitus ilmoitti haluavansa Suomelle vähintään 13 paikkaa, mutta unionin laajentumisen yhteydessä tarjottaneen maallemme vain kahtatoista tai jopa kymmentä europarlamentaarikon paikkaa. Kun suomalaisten pieni osuus parlamentin kokonaisvahvuudessa jo nyt vieraannuttaa maamme valitsijoita Euroopan parlamentista, jäsenmäärän pienentyminen tehnee tulevaisuudessa entistäkin vaikeammaksi lisätä Euroopan parlamentin kiinnostavuutta ja tätä kautta lähentää sitä Suomen valitsijoihin.

Demokratia toteutuu Euroopan unionin päätöksenteossa ensisijaisesti niin, että parlamentaariset hallitukset päättävät keskenään yhteisestä EU-politiikasta ja kantavat siitä vastuun oman maansa eduskunnalle ja sen äänestäjille. Huolimatta Euroopan parlamentin vaikutusvallan lisääntymisestä Euroopan yhdentäjät eivät ole saaneet kansalaisia aidosti omaksumaan

rinnakkaista demokraattisen vaikuttamisen kanavaa: suoraa yhteyttä äänestäjien ja Euroopan parlamentin välillä. Euroopan parlamentin ja tavallisten suomalaisten välisten yhteyksien heikkoudelle on edellä esitetty useita selityksiä.

Kansalaisten samastuminen eurooppalaisuuteen ulottuu laajemmas kuin pelkkään Euroopan unioniin. Unioni tekeekin ilmeisen, kansalaisia vieroittavan virheen, milloin se varomattomasti ‘monopolisoi’ Eurooppa-käsitteen omaan käyttöönsä. Kansainvälisyys, ja sen osana avara eurooppalaisuus, kyllä vähitellen lisääntyy Suomessa, mutta tuskin tavalla, joka syrjäyttää kansalliset lojaliteetit. Siksi Euroopan parlamentin lähentäminen suomalaisiin etenee, jos sitä ja koko unionia pidetään korostetusti välineenä, jota käytetään edistämään kansallisia tavoitteita. Tästä “itsekkästä” näkökulmasta ei Suomessa ole käyty merkittäviä kansallisia keskusteluja, eikä Eurooppa-politiikka ole yleensäkään levinnyt vastuullisten päättäjien tasolta koko kansan keskustelun-aiheeksi.

Euroopan unioni sinänsä vaikuttaa jo suuresti suomalaisten elämään ja yhteinen raha ja mahdollinen yhteinen puolustuspolitiikka vahvistavat edelleen sen vaikutusta. Unionin sisällä Euroopan parlamentin pyrkii pönkittämään omaa suhteellista valtaansa. Esimerkiksi oikeus valvoa Euroopan keskuspankin toimintaa saattaa myös osaltaan lisätä kansalaisten kiinnostusta parlamenttia kohtaan.

Suomessa puolueiden vaalityöpaineisiin tulee vuosien 1999–2000 vaalikasauman jälkeen pitkätkö tauko, ja maaliskuussa 2003 toimitettavien eduskuntavaalien jälkeen seuraa taas vuoden mittainen ‘tuumaustauko’ ennen Suomen kolmansiä EP-vaaleja. On siis aikaa suunnitella, millaisen vastuun ja miten näkyvän roolin puolueet silloin omaksuvat ja kuinka noiden vaalien äänestäjiksi innostetaan muitakin kuin puolueita lähellä olevia valitsijoita. Kiinnostumattomiakin valitsijoita aina käy äänestämässä, mutta mitään merkittävää äänestysosanoton vilkastumista ei toteudu ilman yleistä kiinnostuneisuuden kasvua. Puolueiden panosta tarvitaan. Sehän ei ole mahdollista, että EU-politiikan

esilläpito ja vaalikampanjointi jäisivät ensisijaisesti yksittäisten ehdokkaiden huoleksi, vaikka yhdeksi vaali-innon lisääjäksi saattaa tulla parlamentin jäsenyydestä kilpailevien ehdokkaiden pyrkimys edistää maamme eri alueiden omia tavoitteita.

Mitään ‘eurokansalaisvelvollisuutta’ ei ole odotettavissa eikä europarlamenttivaaleja käydä EU-tason puolueiden kesken tai yhteisen vaalijärjestelmän pohjalta. Näiden ylikansallisten vaalien lähtökohdat pysyvät pääosin kansallisina.

Perusajattelultaan “itsestä” EU:n hyväksikäyttöä pidetäänkin luonnollisena asiana poliittisten ja hallinnollisten eliittien tasolla. Maamme jäsenyys EU:ssa antaa “historiallisen mahdollisuuden turvata omat etumme”, sanoi presidentti Martti Ahtisaari (29.3.1995, Harle 2000), ja hallituksemme edustaja valmistelutason HVK-neuvottelussa kirjoitti: “Aktiivinen Eurooppa-politiikka perustuu pyrkimykselle vaikuttaa oman maan tulevaisuuteen Euroopan unionin päätöksenteon ytimestä käsin” (Antti Satuli, HS 26.6.2000). Kansallisten hallitusten keskenään tekemien päätösten väylä ei kuitenkaan riitä aktivoimaan puolueita eikä se innosta tähänastista useampia kansalaisia toiminaan toisen, rinnakkaiseksi tarkoitetun demokratian väylän pohjustajina eli aktiiveina europarlamenttivaalien äänestäjinä.

Vastaavaa tilannetta varten antoi Japanin pääministeri Yoshiro Mori oman maansa valitsijoille suorasukaisen neuvon: “Jos jotkut kansalaiset eivät ole aidosti kiinnostuneet vaaleista, heidän pitää pysyä sängyssään” (HS 23.6.2000). Suomessa kukaan ei tohtine lausua julki samaa neuvoa.